

Conceptul de afixe derivaționale și statutul funcțional al afixoidelor.

Autor: S. Caterenciuc

Prezentul articol aduce în discuție particularitățile proceselor derivaționale ale metalimbajului tehnic englez, în special fenomenul afixării lexicului terminologic din domeniul telecomunicațiilor, includerea afixoidării în procedeu derivațional afixal, în cazul când afixoidele, în special prefixoidele, se combină cu baze autonome ale unor unități lexicale conceptuale. Astfel, acest mod de abordare a lexemelor cu elemente de etimologie greco-latină, constituie obiectul unor dispute între diverși cercetători consacrați din domeniul derivatologiei.

Cuvinte-cheie: afix, afixoid, morfem, termen, cuvânt.

Este știut faptul că atât analiza derivațională, cât și cea morfemică a structurii cuvintelor derivate, scoate în evidență nu numai morfemele radicale, care au sens lexical, dar și unele morfeme ce nu posedă asemenea calitate. Aceste părți (segmente) care sunt numite afixe, de obicei, sunt semnificative atât în plan funcțional cât și semantic, înglobând toate caracteristicile unităților minime semnificative ale structurii limbii. Studiind problematica afixelor, Ingo Plag distinge o categorie intermediară între afix și rădăcină pentru care utilizează termenii "*neoclassical elements*" [1, p. 90 - 95], "*initial combining form*", "*final combining forms*" [1, p. 200]. Aceste elemente, susține cercetătoarea, sunt lexeme împrumutate din latină și greacă, dar care au proprietatea de a forma cuvinte noi și în epoca modernă. În cuvintele *photoionize*, *photograph*, *biology*, *biochemistry*, *biography*, *photoanalysis*, *photovoltaic*, *philology*. I. Plag afirmă că nu este clar cum trebuie considerate elementele inițiale: afixe sau rădăcini, analizând cuvântul *biology*, cercetătoarea înfruntă confuzia de a determina modul de formare a acestuia: derivare sau compunere, deoarece, susține lingvista, nu este suficient de clar statutul elementelor

constitutive. În continuare I. Plag susține că considerarea elementelor *bio-* și *-logy* drept afixe ar contravine regulilor generale despre structura cuvântului, ceea ce face să refere acest exemplu la categoria compuselor și nu a derivatelor, argumentând anume prin faptul că elementul constitutiv *bio-* posedă semnificație (în greacă înseamnă „viață”), determină autoarea să considere acest lexem cuvânt compus. Autoarea etichetează formațiile neoclasice (*neoclassical formations*) ca fiind elemente de compunere și nu de afixare. Ne vom ralia și noi la această afirmație de a susține că lexemele formate în baza formațiilor neautonomi în sincronie de origine elenă sau latină îi vom raporta la categoria compuselor. Însă nu vom fi de acord cu cercetătoarea Ingo Plag care atribuie lexemele *photoanalysis*, *photoionize*, *photograph*, *biochemistry* la categoria compuselor, întrucât aceste prim-elemente se atașează la baze autonome în sincronie și noi le vom referi la procesul de derivare, catalogându-le ca fiind derivate prefixate, iar elementele *photo-* și *bio-* le considerăm prefixoide.

Contribuții valoroase la studiul fenomenului de afixoidare au fost aduse de către Rochelle Lieber, Booij Geert. Viziunile lui Rochelle Lieber converg cu cele a lui Booij Geert, în sensul de a interpreta elementele formative de origine greacă sau latină elemente de compunere și de a considera cuvintele în structura cărora se regăsesc acestea compuse. Rochelle Lieber în lucrarea *Introducing Morphology* [2] propune termenul *compuși neoclasici* (*neo-classical compounds*) pentru a caracteriza prim-elementele din exemplele *psychopath*, *pathology*, *endodermatis*, referindu-le la categoria compuselor. Considerăm această opinie puțin contradictorie în cazul exemplului *psychopath*, deoarece morfemul inseparabil *psycho-* este combinat cu lexemul autonom *path*. În această situație vom afirma prezența procesului derivațional prefixal.

Booij Geert în lucrarea sa *The Grammar of Words*, [3, p.31] menționează faptul că afixele sunt morfeme inseparabile, dar, totuși, lingvistul observă că nu toate morfemele inseparabile sunt

afixe. În acest context, sunt scoase în evidență existența mai multor rădăcini din greacă și latină, printre care *micro-* din *microphone*, *microgram*, *microwave*; *tele-* din *telephone*, *television*, *telecommunication*; *-graph* din *digraph*, *sonograph*, *telegraph*, *photograph*; *-scope* din *microscope*, *telescope*, *cinescope*, pentru care autorul folosește doi termeni: "*combining-forms*" sau la fel ca și Rochelle Lieber utilizează termenul "*neo-classical compounds*". Booij Geert își argumentează opțiunea de a include lexemele menționate mai sus în categoria compuselor, deoarece în așa caz cuvintele de tipul lui *necrology* ar fi formate numai din afixe, ceea ce este o absurditate. Ne vom pronunța împotriva considerării lexemelor de felul: *telephone*, *television*, *telecommunication* termeni compuși, deoarece în cadrul acestor lexeme sunt recunoscute elementele de proveniență clasică în combinație cu lexeme independente în sincronie. Noi vom caracteriza exemplele formate cu afixoidele *micro-* și *tele-* ca și lexemele de tipul *psychopath*, *biochemistry* drept derivate prefixate, iar elementele *micro-* și *tele-* le vom considera prefixoide.

Lingvistul Booij Geert în cercetarea sa [3, p. 6] susține că nu există o graniță bine delimitată între derivare și compunere. Cercetătorul susține că în literatura de specialitate termenii de „*affixoid*” și „*semi-affix*” sunt utilizați cu referire la morfemele care apar ca părți constitutive ale compuselor și, totodată, sunt utilizate în calitate de lexeme independente, dar, care în cadrul compuselor semantica lor are o conotație specifică, aducând exemplele din germană *-schaft* ” *-ship*”, olandeză *-baar* ” *-able*”, *-heid* ” *-ity*”. Totuși, Booij G. [3, p.88-93] observă că uneori elementele de compunere de origine greacă se combină și cu lexeme independente, aducând exemplele *eco-* și *tele-*, care apar în *ecobreakfast*, *ecomushroom*, *telelearning*, *teleworking*, *teleshopping*. Ulterior lingvistul concluzionează că aceste elemente de compunere, care apar în poziție inițială pot fi considerate prefixe: ”... *Greek and Latin roots that are not lexemes might be*

considered affixes, these initial forms have become prefixes.”. Suntem pe aceeași poziție cu lingvistul Booij Geert de a declara că lexemele în compoziția cărora se distinge un element de origine greacă sau latină în poziție inițială în combinație cu un lexem autonom în sincronie le vom referi la categoria derivatelor prefixale, iar elementul inițial îl vom considera prefixoid, argumentând prin faptul că prefixoidele în această ipostază se află în distribuție complementară cu prefixele.

Lingvistul american Brad Benz în articolul său *Let it green: the ecoization of the lexicon* [4, p.51-58], de asemenea ca și Booij Geert, a abordat problema elementului *eco-*, menționând faptul că diferite dicționare îl consideră în mod diferit: element de compunere sau prefix. Benz B. este tentat să considere morfemul *eco-* prefix în cuvinte ca: *eco-tourism, eco-catastrophe, eco-activist, eco-socialism, eco-spiritually, eco-perfect, eco-efficient, eco-baby*. Autorul observă faptul că acest element inițial nu schimbă clasa gramaticală a cuvântului nou derivat și frecvența cuvintelor formate cu acest morfem a crescut în ultimele decenii.

Kristin Ascoop în lucrarea *Comparing affixoids in German and Swedish* [5] denumește elementele greco-latine afixoide și afirmă că sunt un fenomen bine cunoscut în limbile germanice, având funcția de prefixare sau sufixare. Afixoidele, în special prefixoidele, sunt în distribuție complementară cu afixele. Suntem pe aceeași poziție cu lingvistul Kristin Ascoop, exemplificând cele menționate prin termeni proprii domeniului de telecomunicații: *telecommunication – intercommunication, monopulse – impulse, minicomputer – intercomputer*. Prefixoidele *tele-*, *mono-*, *mini-* se află în distribuție complementară cu prefixele *inter-*, *im-*, *inter-*. Cercetătorul subliniază că sensul de bază al cuvântului este determinat nu de afixoid ci de celălalt membru component al lexemului.

Morfemele derivaționale cu statut intermediar cer a fi examinate mai detaliat, deoarece de rezolvarea acestei dispute depinde tălmăcirea corectă a sistemului afixal și descrierea

adecvată a sistemului derivațional. Așadar, morfemele englezești de tipul *out-*, *over-*, *under-* care figurează în derivatele *outline*, *overfrequency*, *underloaded* pot fi catalogate afixale, deoarece transformându-se într-un element morfologic al unui cuvânt derivat nou, prepoziția își pierde caracterul său de prepoziție, transformându-se în prefix. Astfel de morfeme – prepoziții pot să se întrebuițeze în mod autonom (independent) cât și inseparabil, fiind utilizate în ultimul caz ca morfeme derivaționale. Dacă afixele „pure”, adică afixele derivaționale, care nu corelează cu cuvinte autonome nu prezintă nici un fel de obiecții, deoarece sunt strict limitate în plan cantitativ și au o poziție bine determinată în componența cuvântului, apoi statutul morfemelor relativ libere (sau inseparabile) continuă să fie discutabil. Dificultățile delimitării statutului acestei clase de morfeme constă în faptul că în calitate de afixe pot fi utilizate și morfeme cu sens deplin, deci radicale, adică cuvinte-morfeme, care au un statut autonom (liber).

Problema cu privire la categoria intermediară între rădăcină și afix rămâne nesoluționată. Astfel prin anii 60 ai sec. XX, în literatura de specialitate, a început să fie utilizat tot mai mult termenul de afixoid, care a fost pus în circulație de către lingvistul italian B. Migliorini în anii 30. Problemele ce țin de definirea și identificarea formanților afixoidali sunt explicate prin eterogenitatea acestora atât în plan etimologic cât și diacronico-sincronic. Este logic să presupunem că afixoidele care apar în urma morfemizării unor cuvinte conceptuale formează o subclasă care se situează mai aproape de morfemele radicale. Ținem să menționăm că afixoidele ce provin de la radicali de origine greacă sau latină *proto-*, *poly-*, *macro-*, *micro-*, *-gen*, *-scopy*, etc.. și care sunt adesea utilizate la formarea termenilor tehnici, sunt considerate de cele mai multe ori ca afixe tradiționale și în majoritatea situațiilor ca fiind morfeme inseparabile. Între afixele propriu-zise și afixoide, pe de o parte, și între acestea din urmă și morfemele radicale, pe de altă parte, nu există granițe bine

delimitate, fapt care a dat naștere la dispute controversate cu privire la statutul elementelor de proveniență clasică.

Elementele greco-latine s-au aflat în vizorul cercetătorilor încă în secolul trecut. Așadar, H. Marchand care a studiat semiafixele în limba engleză subînțelege prin termenul „*semiaffix*” elementul ce se află între cuvintele întregi și sufixe [6, p.356].

Marchand H. [6, p.356] diferențiază sufixele *-able, -dom, -less* de așa numitele “*semi-suffixes*” *-like, -worthy, -monger*, afirmând că ele se situează între cuvinte și sufixe. Unele din ele, concretizează lingvistul, sunt utilizate în calitate de al doilea element din cuvintele compuse, deși calitatea lor de cuvânt este evidentă.

Opiniile lingviștilor occidentali, dar și ale celor autohtoni cu privire la definirea afixoidelor sunt multiple. Așadar, lingvistul notoriu Gr. Cincilei consideră că „*afixoidul este afixoid numai atunci și până atunci când este întrebuițat și ca morfem radical (sau rădăcină) și ca morfem afixal*” [7, p.98].

Sintetizând definițiile lingviștilor menționați anterior, noi ne vom pronunța pentru definirea elementelor de proveniență clasică cu termenul de „afixoide”, iar pentru definirea afixoidului vom accepta definiția lingvistului notoriu Gr. Cincilei, în viziunea căruia afixoidul este un element care poate fi întrebuițat și ca morfem radical, și ca morfem afixal.

Internaționalizarea lexiconului tehnico-științific este determinat de folosirea din ce în ce mai mult a „elementelor” formative de origine elenă și latină cu țelul formării diferitelor terminologii. Termenii formați din elemente greco-latine sunt rezultatul unui act conștient de creativitate lexicală, iar elementele constitutive ale termenilor discutați au un conținut conceptual, cu toate că acești formativi nu au o întrebuițare autonomă. Suntem de acord cu lingvistul moldovean I. Dumbrăveanu care consideră, pe bună dreptate, că „*numai în acest sens, probabil, am putea interpreta acești formanți drept elemente de compunere și,*

implicit, am putea vorbi despre compunere pe bază de formative de origine „savantă” (livrească)” [8, p.284-287].

Am putea concluziona, în cele din urmă, că problema definirii și delimitării elementelor de origine clasică ține de problematicul diferențierii compunerii și afixației, în primul rând a prefixației. Acest subiect necesită o tratare diferențiată a formațiilor, a căror eterogenitate este accentuată în plan diacronic și sincron.

Bibliografie:

1. Plag, Ingo. *Word-Formation in English*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 254 p.
2. Lieber, Rochell. *Introducing Morphology*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 215 p.
3. Booij, Geert. *The Grammar of Words: An Introduction to Linguistic Morphology*. Oxford: Oxford University Press, 2005. 308 p.
4. Brad, Benz. *Let it Green: the Ecoization of the Lexicon*. In: Working Papers in Linguistics, Vol. 18, p.50-60. 1999. University of Washington.
5. Ascoop, Kristin. Leuschner T. *Affixoidhungrig? Skitbra! Comparing Affixoids in German and Swedish*. 2006.
6. Marchand, Hans. *The Categories and Types of Present Day English Word-Formation*. Munich: Beck, 1969. 356 p. (<http://biblio.ugent.be/publication/1091728/file/1091729.pdf>)
7. Чинчлей Г. *Соотношение минимальных значимых единиц языковой структуры*. Кишинэу: Издательство Штиинца, 1975, 222 с.
8. Dumbrăveanu, Ion. *Controverse privind statutul unor entități glotice*. În: Analele științifice ale USM, 2006. p.284-287.